

Wendela gratulerar Lars på födelsedagen

AV AMI LÖNNROTH

Den 23 januari på Lars Johan Hiertas födelsedag inleder Publicistklubben av tradition sina diskussionsaftnar för året. Till årets sammankomst, vars diskussion skulle ägnas Expressens chefredaktör Otto Sjöberg och tidningens famösa löpsedlar, hade ordföranden Stig Fredrikson inbjudit Ami Lönnroth och Per Eric Mattsson, som en gång skrivit en bok om Hierta, att inleda med en liten betraktelse om Hierta. Det märkliga är ju att Lars Hierta hade två herrar Sjöberg att tampas mot under sina sista år på Aftonbladet fram till 1851 när han sålde tidningen. Ami skrev en dialog, som framfördes av det skådespelarovana paret. Själva framförandet lämnade nog en del övrigt att önska men här följer dialogen:

Ami: Scenen är en himmelsk redaktion 175 år efter Aftonbladets grundande. Lars Johan Hierta sitter vid sitt skrivbord. (Föreställ er en mager bågböjd man med intensiv blick. Det fordom röda håret är nu grått) Framför honom en brinner ett Liljeholmens stearinljus – hans egen uppfinning. Han fyller 205 år i dag. Han har morgonuppvaktats av sin hustru Wilhelmina och de fem döttrarna Hedvig, Bertha, Clara, Ebba och Anna plus den utomäktenskapliga dottern Carin som ingick i familjen redan när han gifte sig med Wilhelmina. Dessutom har den utomäktenskaplige sonen Edvard skickat ett telegram från det lilla helvete han befinner sig i för sina försyndelser under jordelivet.

Per Eric: In genom dörren stiger Wendela, Edvards mamma, Aftonbladets första kvinnliga medarbetare. (Föreställ er en liten gracil kvinna med mörka vackra ögon och korkskruvslockar) Hon är vid det här laget 197 år och har med andra ord liksom sin forna arbetsgivare och älskare ett visst perspektiv på pressens utveckling under två sekler.

Wendela: Käre Lars! - - - - Låt mig gratulera dig på födelsedagen!

Lars Hierta: (reser sig) Vilken glad överraskning! - - - - Oh tack. (tar emot

blomman) - - - Kom in och sätt dig kära Wendela!

Wendela (sätter sig): Det var bra vänligt av dig att låta mig få träffa dig en stund och samspråka om gamla tider. - - -

Lars: Ja (lutar sig bakåt och skjuter fram kaffekoppen mot Wendela) - - - du vet ju att min kära hustru är en storsint natur och hon lärde sig under jordelivet acceptera att jag umgicks med dig och dina vackra döttrar varje eftermiddag. (skrattar)

Wendela: Ja, det var fina stunder vi hade, flickorna och du och jag. - - - Det var din förtjänst att Signe kunde inleda sin operakarriär!

Lars: Det var faktiskt Wilhelmina som understödde mig i beslutet att bekosta hennes operautbildning, det minns du nog - - - (liten paus)

Vilken strålande sångerska hon blev! - - - Det är lätt att bli nostalgisk. - - -

- - - Du vill tala om gamla tider sa du, jag vore förstås mer intresserad av att tala om det som sker nu, om pressens utveckling. Jag ska säga dig: Jag är orolig!

Wendela: Är det något särskilt som har hänt? - - -

Lars: - - - Ja du vet, den där redaktören Sjöberg. (paus) - - - Han urholkar förtroendet för pressen. Det är inte bra!!

Wendela: Redaktören Sjöberg! Men käre Lars! Nu är du väl verkligen tillbaka i

gamla tider. Och visst var de oförsynta, dessa skandalredaktörer för Folkets Röst och Söndagsbladet. Lustigt att de skulle heta Sjöberg bägge två. (skratt)

Lars: (skrattar med lite grann) Det går troll i det namnet! - - - Jag är tacksam att det inte är mitt eget gamla Aftonblad som just nu får schavottera, men - - - Gud ska veta att det varit nära många gånger att min gamla tidning tappat allt sitt goda renommé.

Wendela: Nu förstår jag inte riktigt vad du talar om. Men jag måste erkänna att jag varit försumlig med att följa med i pressen på sista tiden. - - - Jag har liksom annat att göra här på de himmelska ängderna. Och Signe sjunger ju så gudabenådat att jag hellre lyssnar på hennes ljuva toner än gräver ner mig i pressens sumpmarker.

Lars: Men - - - redaktören Sjöberg i Expressen har du väl ändå hört talas om?

Wendela: Sjöberg--- Expressen? ? Skam till sägandes, nej. - - -

Pressombudsmannen här i himlen tycker att vi saliga pennskaft ska slippa befatta oss med skandaler och smutskastning. Det hade vi så det räckte och blev över under vår yrkesverksamma tid på jorden, käre Lars. Mest du förstår!

Lars: (med eftertryck) Jag tycker ändå det är din plikt som Sveriges första kvinnliga reporter att följa med vad som händer i pressen, min kära Wendela. Och vad gäller sumpmarker - du var då en gång i tiden den som inte väjde för de värsta slumiorer när du gav dig ut i Stockholms städer och sen skrev dina uppmärksammade följetonger! Då var du inte rädd för nöd och elände.

Wendela: De stackars fattiga under pauperismens år - men det var väl en helt annan sak. - - -

Lars: Idag - - - är det ett annat slags nöd jordelivets tidningsläsare får möta, ett moraliskt förfall hos tidningsägare och deras redaktörer. (böjer sig närmare) - - Jag håller just på med en ledare i Himlabladet om det.

Wendela: Ja du förnekar dig inte, min käre Lars Johan. Alltid i färd med att skriva en ledare. Och när du sen inte hade en egen tidning längre -- de där publicistmötena.

1868 var det väl dom började? Nu skulle ni få ordning på pressen hade du tänkt. Men hur har det gått? - - - Du har rätt i att tidningarna ser annorlunda ut idag än på 1840-talet när du och jag hade vår publicistiska glansperiod. Aftonbladet var en bra tidning som inte ägnade en massa utrymme åt stora rubriker och oanständiga bilder. (viftar med ett Aftonblad för 1830 och ett för 2006)

Dessa dagerrotypier som sprids i nutidens tidningar – jag har ingen förståelse för dom. - - - De där herrarna, Edvard Sjöberg i Söndagsbladet och Franz Sjöberg med den vidriga skandaltidningen Folkets röst, de visade hur det skulle komma att bli. De använde just bilden för att förnedra och angripa dig. Min stackars Lars. Det var oförsynt av dem. Wahlboms nidteckningar var infama. - - -

Och vi ska inte tala om vilken låg nivå det var på deras angrepp både på dig och min käre vän Love – de ville ha det till att både du och Love hade anstiftat giftmord på den där ockraren. Han åt visst en dålig havresoppa men det borde väl snarare hans hushållerska ha lastats för. Och dog gjorde han då inte.

Lars: Nej, när väl ryktena var i svang gick dom inte att stoppa. - - - Det var en hemsk tid. - - - Men jag är rädd att dom hade rätt om Love. Annars hade han inte flytt till Amerika.

Wendela: Säg inget ont om Love! Den mest godhjärtade människa man kan tänka sig! Han blev orättvist förföljd, liksom du!

Lars (irriterat): Låt oss inte ta upp den gamla saken igen. Den kan dom nere på jorden ägna sig åt. - - - Almquistsällskapet i Stockholm – har du hört talas om den sammanslutningen?

Wendela: Har man bildat ett sällskap till den käre Loves ära? Det gläder mig.

Lars: Det lär vara en aktiv förening där man fortfarande diskuterar den där gamla kriminalhistorien. Hur orkar dom? - - - Jag har förresten inte sett Love här i himlasammanhang. - - - Jag utgår från att han finns på ett hetare ställe. Och dit (med eftertryck) borde dom banne mig skicka dom redaktörer som missbrukar vår dyrt förvärvade pressfrihet. Dom diktar ihop rena lögnar, beljugar känsliga konstnärer och drar deras heder i smutsen.

Wendela: Nåja, nåja, det är i så fall inte första gången som framstående konstnärers goda namn och rykte dras i smutsen. - - - Själv beskyddade du en del rabulister i pressen som retade gallfeber på några av vår tids store. Jag tänker till exempel på vad den där Henrik Bernhard Palmaer skrev i Aftonbladet om Tegnér, den främste på parnassen!

Lars (undvikade): Jag gjorde mig av med Palmaer sen, som du vet. - - - (tänker efter): Men det han skrev om Tegnér – denne självode nationalskald – det var just vad som behövdes: Hur var det nu han skrev den där gången 1834?

Jo, här står det:

”Min käre Tegnér. Du är en förbålt stor man, en fem tum hög jätte, bland ett fyra tum högt släkte. Men därför bör du icke förhäva dig. Högmodets Goliath träffar på sistone sin David och den aldrig slumrande Nemesis omsmider understundom den förträffligaste hammarspik till en försvarlig brödnagg, varmed likaså väl pösande prelatlimpor, som andra kakor kan bekvämligen naggas...” Visst är det väl formulerat!

Wendela: Och vad tror du dagens redaktörer tycker om sina skandalskrivare? Förmodligen är de lika förtjusta som du var då över dina! - - -

Lars: En god polemik mellan jämbördiga storheter är inte att förakta, och i det avseendet var Palmaer och Tegnér jämbördiga.

Wendela: Hur kan du jämföra den lumpne skandalskribenten med vår tids främste skald?

Lars (fortsätter som om han inte hört Wendelas inpass): Däremot var Palmaer fastligt lat och oförsämd även mot mig. Vi hade ett avtal om att han skulle skriva en artikel i månaden, och detta verkligen rimliga krav klarade han inte att hålla på grund av ”pinsam huvudvärk”. - - - Pinsam huvudvärk – jo jag tackar.

När jag frågade honom hur det skulle se ut om Aftonbladet ”på grund av pinsam huvudvärk” inte skulle komma ut hade han oförsämdheten att svara att ett sådant tillkännagivande från Hierta skulle te sig besynnerligt ”ty det vore som om en person med träben ville beklaga sig över liktornar.”

Wendela: Ja, ja, där ser du vad han gick för. - - - Men - det där var före min tid på Aftonbladet. Jag måste säga att jag är glad att jag slapp bevittna de värsta pressfejden. - - - Som du vet har jag alltid hållit Tegnér mycket högt. Det var lumpna påhopp på honom som du lät publicera.

Lars (i mungipan mot publiken) Den självode prelaten med sina förförelsekonster □ vad såg Wendela hos honom?

Wendela: Vad Palmaer gick för rent moraliskt, det kunde man sen läsa i Östgöta Correspondenten. Att östgötarna stod ut med hans lumpna skrivelser! Låt mig citera något han skrev 1838: - - -

” Tidningarna äro det mögel, som öfverdragit våra föräldrade statsformer; mögel, som vittnar om en börjande

upplösningsprocess och väcker vårt bekymmer. - - -

”Kinkigare blir att säga, hwad Publicisterna egentligen äro för folk. Ett wisst inflytande måste man nödvändigt tillerkänna dem, såsom ledamöter av en korporation, den Professor Geijer, mot hwars domar allt jäf är omöjligt, hedrat med namn av tredje Statsmakten. Men hwar på beror egentligen detta inflytande? På ett öfvermått av dygd? Ånej!” Så högt aktade han alltså både sitt eget och andras skriftställeri!

Lars: Men kära Wendela, hör du inte ironin, den raljanta tonen?

Wendela: Mot vem vänder sig den ironin? Han drar ju alla tidningar och alla publicister över en kam!

Lars: Jag förstår, min kära Wendela, att du kan ta anstöt av herr Palmaers lite cyniska ordval. Men kanske visade han helt enkelt en hög grad av självkänedom och också förståelse för pressens villkor. Ett ständigt balanserande mellan olika krafter. Det är vad en skicklig publicist måste kunna men som de där klumpiga efteraparna nere på jorden totalt tycks ha glömt. - - -

Wendela: Låt oss då hellre tala om vårt gemensamma barnbarn Mollie. Hon lyckades med det som ingen annan har gjort förr eller senare! Bojkott av en skandaltidning!

Hierta: Ja, kanske skulle det en kvinna till för att den där gräsliga blaskan Fäderneslandet antligen skulle läggas i graven. Vilket år var det nu – 1927 tror jag. Du har väl hört att den i folkmun kallades Fanderseländet? (tänker en stund) Ja, ja, det var efter vår stund på jorden. - - - Men vi kan vara stolta över vårt barnbarn. Hennes kåserier i DN visade vad en god journalist förmår.

Wendela: Ja, Mollie Faustman har skrivit presshistoria - precis som du på din tid käre Lars.

Lars: - - - och du Wendela. Kommer du ihåg vårt valspråk, som vi på Aftonbladet ständigt hade för ögonen: Värme utan passion – försiktighet utan fruktan

Wendela: Ja käre Lars, det höll, så länge vi talar om skriftställandet. Men hur var det med vårt privatliv? Passionen, din och min, som skandalskrivarna Sjöberg inte höll sig för goda att kommentera var trots allt det som gjorde slut på din karriär som publicist -- och på min!

Lars: - - - Kan så vara. Men det finns ju mycket annat i livet – och efteråt. Vi hamnade ju till slut här!

Wendela: Jo, som en kvinna på Aftonbladet lär ha sagt långt efter min tid: Snälla flickor kommer till himmelen. Andra kan komma hur långt som helst!

Ami Lönnroth